

De l'hort a plaça

A BANDA D'ENCARREGAR-SE TRADICIONALMENT DE LES PARADES AL MERCAT, LES DONES TENEN UN PAPER CRUCIAL EN EL PROCÉS DE PRODUCCIÓ I VENDA D'HORTALISSES

Francesc Montero > TEXT

El mercat de Figueres no és un mercat qualsevol: convoca gent de tota la comarca tres cops per setmana –dijous, dijous i dissabte–, singularitat que il·lustra la seva importància. La seva animació li imprimeix un caràcter pintoresc i una gran vivacitat. A plaça, saps que els productes d'horta venen dels camps de la vora –una bona part són de Vilabertran i Cabanes– i, darrere les caixes de colors vius, majoritàriament hi ha dones duent el rem de les parades. La imatge actual, però, ha canviat molt respecte anys enrere: de productores-vededores, cada vegada n'hi ha menys. Per parlar d'aquesta evolució, i del món que hi ha darrere les caixes, hem anat a trobar la Carme

Puigdevall, de can Pagès de Vilabertran, i la Rosita Ayats, del mas Grau de Cabanes, parròquia de Vilabertran. A la Carme encara la podeu trobar al mercat –hi és des de 1983–; la Rosita es va jubilar el 2009, amb més de quaranta anys de parada a l'esquena.

A la intempèrie del mercat. A la Carme, el món de l'horta no li ve de família. Va néixer el 1957 a Banyoles, filla de Pere Puigdevall i Engràcia Saurina, de Porqueres. De jove, va treballar com a administrativa, fins que es va casar amb en Pere Pagès, de Vilabertran, el 1983. S'havien conegut tres anys abans a la discoteca Dallas de Banyoles. En Pere era cinc anys més gran i, malau-

radament, va morir prematurament de càncer l'estiu passat. Arran del casament, en Pere i la Carme van anar a viure a Vilabertran, i el 1986 van tenir en Josep, que ha agafat el testimoni del pare als horts que menen i flanqueja la mare en el negoci.

Ja a Vilabertran, la Carme va assumir l'ofici hortolà de la família del marit: el pare d'en Pere, Lluís Pagès, al tros, i la Carmeta Trulls, ajudada pel fill, a la parada. La Carme va ocupar el lloc del marit, i en Pere va passar a ajudar el pare. Força abans del traspàs de la Carmeta, el 2001, i d'en Lluís, el 2008, el matrimoni ja havia assumit les regnes del negoci. Tot i haver-s'hi acostumat, però, al cap de trenta-sis anys

A l'esquerra, la Rosita Ayats, a la seva parada de la plaça del Gra l'abril de 2009. A la parada del costat, la Carme Puigdevall i el seu home, en Pere Pagès // PROCEDÈNCIA: Arxiu família Rodríguez Ayats. A la dreta, la Rosita al pati del mas Grau de Cabanes // FOTO: Francesc Montero.

la Carme encara reconeix que aquest no era el seu món. Recorda com ho va haver d'aprendre tot, i com va notar el canvi del despatx d'administrativa a la intempèrie de la parada. Tot i això, les seves paraules no destil·len recança, sinó la tranquil·litat d'haver assumit el canvi mirant endavant.

La Rosita Ayats Grau va néixer el 1942 al mas Grau de Cabanes, a tocar de Vilabertran. La seva sang deu tenir color de terra, perquè ha mamat aquest món des de petita. Filla de Pere Ayats i Remei Grau, coneix tots els secrets de l'ofici i els ha ensenyat al seu marit, l'Antonio Rodríguez, nascut a Sevilla el 1942. Ja a Roses, de jove l'Antonio jugava a futbol, i per això se'l coneix com en Betis. Com que a la Rosita li agradava anar a veure els partits, es van conèixer al camp. Es van casar el 1963, i tres anys després van tenir en Lluís, que ara mena les terres i la granja, i té tres fills. La Rosita i l'Antonio han dut el negoci des de mitjans dels anys seixanta, i sempre «hem intentat anar compassats». Han pogut eixamplar els terrenys que treballen fins a les trenta-cinc vessanes actuals, de les quals unes deu estan dedicades a l'horta.

Les dones sempre han estat àmplia majoria de cares al públic al mercat, mentre que la feina a l'hort ha estat més aviat reservada als homes. La Carme i la Rosita coincideixen que ells fan feines físicament més exigents, però elles aporten més dedicació, perquè generalment s'ocupen de la casa i de la parada. D'altra banda, anar a vendre a plaça comporta moltes hores i feines invisibles als compradors. En primer lloc, cal decidir què, quan i quant es planta: la Rosita Ayats va assumir sempre aquesta responsabilitat, i ella mateixa anava a recollir el planter a Malgrat de Mar –com els Pagès–, i després, a l'hort, donava les indicacions oportunes per plantar-ho.

Amb el producte madur, i superada la por constant de pedregades o epidèmies, coincideixen en la seqüència fins a la parada: els dies sense mercat, cal triar el gènere –revisar-ne la qualitat, organitzar les caixes, decidir el *destrio*...– i decidir què es portarà a plaça, intentant tenir de tot però sense saber si faràs curt o tiraràs llarg. I sense acabar d'encertar-ho mai, afegeixen enriolades totes dues. Al vespre, només queda carregar la furgoneta i anar a dormir com més aviat millor, perquè cal llevar-se... a les quatre de la matinada! A la Carme, això encara se li fa una muntanya perquè de jove era de les que anaven a dormir a les *quinientes*...

Abans de l'alba, toca enfilat cap a la plaça del Gra, al sector més proper a l'asil Vilallonga, on tradicionalment s'han concentrat la majoria de parades dels venedors de Vilabertran: «Abans, hi havia gairebé tot el poble, i quasi totes érem dones. Els homes només venien a portar-nos i recollir-nos», recorda la Rosita. Això de la parada li ve de lluny, perquè la seva àvia i la seva mare també anaven a vendre a Figueres: «He *corrigut* tots els mercats. Primer, al carrer Peralada, després, un temps a la plaça del *matadero*, fins i tot al carrer Sant Cristòfol per les fires». En canvi, quan va arribar la Carme, el mercat ja era a la plaça del Gra. Un cop a lloc, cal muntar la parada, descarregar les caixes i distribuir-les. A l'hivern, manca molta estona perquè el sol escalfi. Quan xiula la tramuntana o plou, els dits queden balbs de tanta fred –a vegades la mercaderia ha arribat a glaçar-se–, el rellotge no avança i el calaix se'n ressent: «Quan ha plogut, sents la tramuntana i tot és moll, ho pateixes», diu la Carme. A l'estiu, la calor que han d'aguantar és «terrorífica», perquè l'ombra no les abraça fins gairebé a migdia. Estiu o hivern, darrere la parada s'hi

passaran deu hores cada dia de mercat, fins que toqui recollir, desmuntar, deixar el lloc net i anar cap a casa a dinar. Després d'una migdiadeta –els dies que es pot–, tocarà anar a plantar o regar, o tenir cura de les tasques domèstiques, que totes dues sempre han assumit amb normalitat. A tot això, amb relació a la Carme cal afegir-hi els números de l'empresa, dels quals s'ha ocupat tota la vida, segurament per la seva formació i experiència laboral.

Dosi d'humilitat i paciència. Malgrat les dures condicions, a mercat també hi ha èpoques bones: a la primavera i a principis d'estiu, quan la parada és al punt àlgid de varietat i qualitat, les hores no costen gens de passar: «És un goig quan tens de tot i pots dir que tot és teu», diu la Carme. A més, allò que li agrada més és atendre la parròquia: «Fas molta coneixença, i m'agrada xerrar amb la gent i conèixer-la». La Rosita reconeix que això és el que troba més a faltar: «Al final, amb les clientes érem com família». Amb tot, la confiança s'ha de conrear cada setmana perquè, a més de la qualitat del producte, la clientela valora altres coses: «S'ha de tenir caràcter i aguant, més per la gent que no per les condicions», afegeix. Per vendre s'ha de ser humil, intentar no ofendre, saber escoltar i tenir paciència. Segons la Carme, «no pots fallar a la parada, perquè els clients saben que t'hi trobaran». Recorda que fins i tot, quan una pluja torrencial els va fer malbé la furgoneta, van anar a vendre amb el tractor i el remolc. Només es permeten uns dies de vacances: la Rosita, de sempre, dues setmanes a final d'estiu. Més sacrificada, la Carme, que de soltera havia voltat molt, ja casada va esperar disset anys per fer la primera escapada, pel pont de la Puríssima. Des de llavors, ja no va abandonar mai aquest descans.

tejava més el preu, que sempre s'ha decidit allà mateix segons la qualitat del producte, el preu dels darrers dies, l'oferta... En això, les mestresses han de tenir nas per obtenir el màxim rendiment, però evitant deixar gènere per vendre i haver de llençar-lo. Amb la proliferació dels supermercats, avui quasi tot es ven al detall. En aquest punt, la Carme reconeix que «cal més paciència i una mica de 'psicologia' amb la clientela». Potser aquesta perspicàcia i habilitat abunda més en el gènere femení, o bé l'ha hagut de desenvolupar. Actualment, però, moltes parades han fidelitzat bona part dels clients: «Són molts anys, i la gent demana confiança». Tot i això, observa que encara «hi ha gent que volta i compara preus». En canvi, emmarcat en l'auge dels supermercats, al mas Grau van tenir l'oportunitat d'assegurar-se un comprador de volum important: la cadena Maxor, que va assumir bona part de la seva producció. Això els va permetre créixer i no dependre tant de la parada, que tampoc van desatendre.

Davant la minva de productors a plaça i la constatació del risc que desapareguin, demano a la Carme si recomanaria aquesta feina al jovent: es queda pensosa, i diu que primer li aconsellaria provar-ho, perquè no és una feina que pugui aguantar qualsevol. Al seu torn, la perspectiva de la Rosita s'encara a la qualitat de vida: «Quan les dones deixin d'anar a plaça, viuran més bé que nosaltres». En el fons, la sentència m'agrada, però al mateix temps sento una certa recança pel futur incert del mercat 🍷

Totes dues constaten que a plaça les coses han canviat molt: no només la minva de productors i l'increment de revenedors, sinó també la manera de vendre, passant de l'engròs al de-

tall. Als anys vuitanta, la major part del gènere es venia a botigues i restaurants. En aquest sentit, la relació amb els compradors era pràcticament exclusiva de les dones. També es rega-

tes deixin d'anar a plaça, viuran més bé que nosaltres». En el fons, la sentència m'agrada, però al mateix temps sento una certa recança pel futur incert del mercat 🍷

A dalt, dues imatges de la Carme Puigdevall servint a la parada del mercat de la plaça del Gra de Figueres // FOTOS: Mònica Ayats. A baix a l'esquerra, la Carmeta Trulls, la sogra de la Carme, parlant amb una clienta // PROCEDÈNCIA: Arxiu família Pagès Puigdevall.